

**YOZMA MADANIYATLARARO MULOQOTNI O'RGATISH
JARAYONIDA TALABALARNING SOTSIOLINGVISTIK KO'NIKMALARINI
OSHIRISH METODIKASI**

Nadirxanova Nozima Alisherovna ¹

¹ Buxoro davlat pedagogika instituti 1-kurs doktoranti,
Xorijiy tillarni o'qitish metodikasi kafedrası

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 25.03.2024

Revised: 26.03.2024

Accepted: 27.03.2024

KALIT SO'ZLAR:

*Sotsiolingvistika,
madaniyatlararo
muloqot, yozma nutq,
til o'qitish metodikasi,
kommunikativ
kompetensiya.*

Ushbu maqolada yozma madaniyatlararo muloqotni o'rgatish jarayonida talabalarning sotsiolingvistik ko'nikmalarini oshirish metodikasi tahlil qilinadi. Sotsiolingvistik ko'nikmalar til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tushunish, turli ijtimoiy kontekstlarda tilning qo'llanilishi va madaniy jihatlarni hisobga olgan holda muloqot qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Maqolada ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishning nazariy asoslari, chet tilini o'qitishda sotsiolingvistik yondashuvning ahamiyati, metodik usullar va amaliy misollar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'quv jarayonida duch kelinadigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari haqida fikr yuritiladi.

KIRISH. Zamonaviy ta'lim tizimida chet tillarni o'qitish nafaqat grammatik qoidalar va lug'at boyligini o'rgatish bilan chegaralanmaydi, balki talabalarning turli madaniy va ijtimoiy kontekstlarda samarali muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Yozma madaniyatlararo muloqot bugungi kunda global hamjihatlikning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Shu sababli, talabalarning sotsiolingvistik ko'nikmalarini oshirish orqali ularga nafaqat tilni, balki uning ijtimoiy va madaniy jihatlarni ham o'zlashtirish imkoniyati yaratiladi.

Sotsiolingvistika tilning ijtimoiy funksiyalarini, uning turli guruhlar va jamiyatlar tomonidan qanday qo'llanilishini o'rganadi. Bu fan til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini tushunishda muhim rol o'ynaydi. Yozma nutqda sotsiolingvistik ko'nikmalar talabalarga turli madaniyatlarning yozma an'alarini, tilning rasmiy va norasmiy uslublarini, shuningdek, muloqot jarayonida madaniy sezgirlikni namoyon etishni o'rgatadi.

Sotsiolingvistik ko'nikmalarning mohiyati. Sotsiolingvistik ko'nikmalar tilning ijtimoiy jihatlarni tushunish va undan samarali foydalanish qobiliyatini anglatadi. Bu ko'nikmalarga tilning ijtimoiy variatsiyalarini tushunish, madaniy kodlarni aniqlash va muloqotdagi madaniy sezgirlik kiradi. Har bir til turli dialektlar, jargonlar, rasmiy va

norasmiy uslublarga ega. Talabalar bu variatsiyalarni tushunib, ularni qanday va qachon qo'llash kerakligini bilishlari zarur. Har bir madaniyat o'ziga xos yozma va og'zaki muloqot odatlariga ega. Masalan, ba'zi madaniyatlarda rasmiy xat yozishda aniq struktura va ifodalardan foydalanish talab qilinadi, boshqalarida esa bu qat'iy qoidalarga bog'liq emas. Turli madaniyatlar vakillari bilan yozma muloqotda ularning madaniy qadriyatlarini hurmat qilish va stereotiplardan qochish muhimdir.

Yozma madaniyatlararo muloqotni o'rgatishda sotsiolingvistik yondashuv. Yozma nutqni o'qitish jarayonida sotsiolingvistik yondashuvni qo'llash turli yozma uslublarni o'rganish, madaniy kontekstni hisobga olish va real hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'z ichiga oladi. Talabalar akademik, rasmiy, norasmiy va boshqa yozma uslublar farqlarini tushunishlari kerak. Masalan, ilmiy maqola yozish bilan shaxsiy xat yozish o'rtasidagi farqlar muhokama qilinadi. Har bir yozma matn madaniy jihatlarni aks ettiradi. Talabalar turli madaniyatlarning yozma an'alarini o'rganib, ularga mos matnlar yaratishni o'rganadilar. Darslarda turli yozma vazifalar, jumladan murojaatnoma, elektron xat, insho va boshqalar bilan shug'ullanish orqali talabalarga amaliy ko'nikmalar beriladi.

Metodik usullar. Sotsiolingvistik ko'nikmalarni oshirish uchun turli metodik usullar qo'llaniladi. Birinchidan, matnlar tahlili orqali talabalarga turli yozma uslublar va ularning madaniy jihatlari ko'rsatiladi. Ikkinchidan, loyihalar asosida o'qitish usuli talabalarga mustaqil tadqiqotlar olib borish va turli madaniyatlarning yozma an'alarini o'rganish imkoniyatini beradi. Uchinchidan, muloqot o'yinlari va vaziyatli mashqlar orqali talabalarga turli ijtimoiy kontekstlarda yozma muloqot qilish ko'nikmalari o'rgatiladi.

Tadqiqotning nazariy asoslari. Yozma madaniyatlararo muloqot tizimini chuqur tahlil qilish uchun bir qancha metodologik yondashuvlarni inobatga olish kerak. Lingvodidaktik nuqtai nazardan, ushbu jarayon quyidagi asosiy tamoyillarga suyanadi:

Kommunikativ kompetensiyaning integrativ xarakteri. Bu yondashuv yozma muloqot ko'nikmalarini faqat til bilish bilan cheklmasdan, balki madaniy, ijtimoiy va pragmatik kompetensiyalarni ham o'z ichiga olishni nazarda tutadi. Talabalar faqat grammatik jihatdan to'g'ri yozish emas, balki madaniy kontekstga muvofiq kommunikativ vaziyatlarni baholash va ularra mos yozma uslubni tanlash ko'nikmalarini ham rivojlantirishi kerak.

Sotsiolingvistik kontekstning ahamiyati. Yozma madaniyatlararo muloqot tilning ijtimoiy-madaniy qirralari bilan chambarchas bog'liq. Har bir til o'zining lingvistik xususiyatlariga ega bo'lib, uning yozma shakllari hamjamiyatning madaniy an'analari, ijtimoiy normalar va kommunikativ urf-odatlar bilan belgilanadi.

Lingvokulturologik yondashuv. Ushbu metodologik tamoyil tilni faqat kommunikatsiya vositasi sifatida emas, balki madaniy kodlarni o'zida mujassam etgan tizim sifatida tushunishni nazarda tutadi. Yozma muloqot jarayonida talabalar nafaqat til qoidalarini, balki uning orqali ifodalanuvchi madaniy kontekstni ham o'rganadilar.

=====

Pedagogik texnologiyalar va metodlar. Yozma madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun quyidagi innovatsion pedagogik texnologiyalar va metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

Kontekstual yozuv mashqlari. Talabalarga turli madaniy kontekstlardagi yozuv vazifalarini taqdim etish, ularning sotsiolingvistik sezgirlikni oshiradi. Masalan, rasmiy va nopasmiy yozishmalar, elektron pochta xatlari, akademik yozuv kabi turli janrlarda yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish.

Kreativ yozuv loyihalari. Madaniyatlararo kommunikatsiyaga yo'naltirilgan ijodiy yozuv topshiriqlari talabalarning tilga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantiradi va ularning motivatsiyasini oshiradi. Bu loyihalar turli madaniyatlarning o'ziga xos xususiyatlarini tushunishga yordam beradi.

Virtual madaniyatlararo kommunikatsiya platformalari. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida xorijiy tilda muloqot qilish imkoniyatini beruvchi onlayn platformalardan foydalanish talabalarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga ko'maklashadi.

Simulyatsion o'quv vaziyatlari. Turli madaniy kontekstdagi yozma muloqot stszenarilarini modellashtirish orqali talabalar real hayotiy kommunikativ vaziyatlarga tayyorgarlik ko'radilar.

Kompetensiyalarni baholash va monitoring. Yozma madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini baholashning kompleks tizimini yaratish zarur. Bu tizim quyidagi parametrlarni o'z ichiga olishi kerak:

- *Lingvistik kompetensiya.* Grammatik, leksik va stilistik jihatdan to'g'ri yozuv ko'nikmalarini baholash.
- *Sotsiolingvistik kompetensiya.* Muloqot kontekstiga muvofiq yozuv uslubini tanlash qobiliyatini tekshirish.
- *Pragmatik kompetensiya.* Kommunikativ maqsadga erishish uchun yozma nutqning pragmatik imkoniyatlaridan foydalana olish qobiliyatini baholash.

Muammolar va yechimlar. Yozma madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda bir qancha muammolar mavjud:

Metodologik yetarlilik. O'qituvchilarning yozma madaniyatlararo kommunikatsiya bo'yicha metodik tayyorgarligi darajasini oshirish kerak.

Pedagogik resurslar. Innovatsion o'quv materiallar va metodologik qo'llanmalarni ishlab chiqish zarur.

Texnologik ta'minot. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish mexanizmlarini yaratish.

Xulosa. Yozma madaniyatlararo muloqotni o'rgatish jarayonida talabalarning sotsiolingvistik ko'nikmalarini oshirish ularning nafaqat til bilimlarini, balki madaniy va ijtimoiy kompetensiyalarini ham rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayonda turli metodik

usullar, jumladan matnlar tahlili, loyihalar asosida o'qitish va muloqot o'yinlaridan foydalanish samarali natijalar beradi. O'qituvchilar talabalarga turli madaniyatlarning yozma an'alarini chuqurroq tushunish va ularni amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vereshchagin, E. M., & Kostomarov, V. G. (1990). Language and Culture: Linguistic and Cultural Studies in Foreign Language Teaching. Moscow: Russkiy Yazyk.
2. Byram, M. (1997). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters.
3. Kramsch, C. (1998). Language and Culture. Oxford: Oxford University Press.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2023). "Chet tillarni o'qitishda innovatsion yondashuvlar". Toshkent.
5. Safarova, N. (2020). Lingvokulturologik yondashuv va uning chet tillarni o'qitishdagi o'rni. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Tomalin, B., & Stempleski, S. (1993). Cultural Awareness. Oxford: Oxford University Press.
7. Uktamovna, J. M. (2024). Applications of virtual reality in educational contexts. Journal of International Scientific Research, 1(4), 239-241.
8. Uktamovna, J. M. (2024). Overcoming obstacles to technology integration in English language education: Practical solutions for educators. Miasto Przysztosci, 55, 1020-1023.
9. Jalolova, M., & Axmadova, N. (2024). HOW AI TOOLS ARE REVOLUTIONIZING ENGLISH LANGUAGE TEACHING. Академические исследования в современной науке, 3(51), 85–88.
10. Umarovna, Q. Y., & Xalilovna, U. S. (2024). PRAGMATICS AND DISCOURSE ANALYSIS ACROSS CULTURES: STUDYING HOW CULTURAL CONTEXTS INFLUENCE PRAGMATIC USAGE AND DISCOURSE PATTERNS IN COMPARATIVE LINGUISTICS. *YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(3), 357-361.
11. Shahloxon, B., & Yulduz, Q. (2024). FLIPPED CLASSROOM MODEL. ANALYZE THE EFFECTIVENESS OF THE FLIPPED CLASSROOM APPROACH COMPARED TO TRADITIONAL TEACHING METHODS IN VARIOUS SUBJECTS OR GRADE LEVELS. *Yangi O'zbekiston ustozlari*, 2(28), 128-134.
12. Sevinch, O., & Yulduz, Q. (2024). LITERATURE AS A REFLECTION OF SOCIAL CHANGE: STUDY-SPECIFIC LITERARY MOVEMENTS (EG, MODERNISM, FEMINISM) AND THEIR RESPONSES TO SOCIETAL SHIFTS DURING THEIR RESPECTIVE PERIODS. *Yangi O 'zbekiston ustozlari*, 2(27), 79-83.

=====

13. Umarovna, Q. Y. (2024). Pragmatics and Awareness–Raising Tasks in Language Learning. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(4), 154-157.

14. Umarovna, Q. Y., & Xalilovna, U. S. (2024). PRAGMATICS AND DISCOURSE ANALYSIS ACROSS CULTURES: STUDYING HOW CULTURAL CONTEXTS INFLUENCE PRAGMATIC USAGE AND DISCOURSE PATTERNS IN COMPARATIVE LINGUISTICS. *YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(3), 357-361.

15. Shahloxon, B., & Yulduz, Q. (2024). FLIPPED CLASSROOM MODEL. ANALYZE THE EFFECTIVENESS OF THE FLIPPED CLASSROOM APPROACH COMPARED TO TRADITIONAL TEACHING METHODS IN VARIOUS SUBJECTS OR GRADE LEVELS. *Yangi O'zbekiston ustozlari*, 2(28), 128-134.

16. Sevinch, O., & Yulduz, Q. (2024). LITERATURE AS A REFLECTION OF SOCIAL CHANGE: STUDY-SPECIFIC LITERARY MOVEMENTS (EG, MODERNISM, FEMINISM) AND THEIR RESPONSES TO SOCIETAL SHIFTS DURING THEIR RESPECTIVE PERIODS. *Yangi O'zbekiston ustozlari*, 2(27), 79-83.

17. Umarovna, Q. Y. (2024). Pragmatics and Awareness–Raising Tasks in Language Learning. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(4), 154-157.